

Dušanika Zvekić-Dušanović, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Frazeologizmi u nastavi predmeta *Srpski kao nematernji jezik*

Predlog izbora za A varijantu *Programa*

Srpski kao nematernji jezik u Republici Srbiji jedan je od obaveznih predmeta za učenike koji se školuju na nekom od jezika nacionalnih manjina. Krovni dokument za organizaciju nastave ovog predmeta predstavljaju *Opšti standardi postignuća za predmet Srpski kao nematernji jezik*, na osnovu kojih su napravljene dve varijante *Programa*: varijanta A (namenjena prvenstveno učenicima čiji maternji jezik pripada neslovenskim jezicima, koji žive u homogenim sredinama i slabije vladaju srpskim jezikom) i varijanta B (namenjena prvenstveno učenicima čiji maternji jezik pripada slovenskim jezicima, koji žive u heterogenim sredinama i bolje vladaju srpskim jezikom). Neodvojivi deo jezičkog bogatstva i kulture jednog naroda jesu i frazeologizmi, koji su često sastavni deo svakodnevne komunikacije. Ovladavanje upotrebom frazeologizama u odgovarajućem kontekstu značajan je segment učenja nekog jezika. U *Programu za Srpski kao nematernji jezik* nije dat izbor frazeologizama, a nema ga ni u pomoćnoj literaturi, u kojoj je navedena preporučena leksika. Stoga se u ovom radu, na osnovu postojeće literature, predstavlja spisak frazeologizama koji se mogu uvrstiti u nastavu, prvenstveno u A varijanti *Programa* za osnovnu školu.

Ključne reči: Srpski kao nematernji jezik, frazeologija, frazeodidaktika, glotodidaktika

Serbian as a Non-Native Language in the Republic of Serbia is a mandatory subject for students educated in one of the languages of national minorities. The overarching document for organizing the teaching of this subject is the *General Achievement Standards for Serbian as a Non-Native Language*, based on which two *Program* variants have been developed: Variant A (primarily for students whose native language belongs to non-Slavic languages, living in homogeneous environments with less command of the Serbian language) and Variant B (primarily for students whose native language belongs to Slavic languages, living in heterogeneous environments and having better command of the Serbian language). An inseparable part of the linguistic richness and culture of a nation are phraseologisms, which are often an integral part of everyday communication. Mastering the use of phraseologisms in the appropriate context is a significant segment of learning a language. *The Serbian as a Non-Native Language Program* does not offer a selection of phraseologisms, nor are they included in supplementary literature that lists recommended lexicon. Therefore, based on existing literature, this paper presents a list of phraseologisms that can be incorporated into teaching, primarily in Variant A of the *Program* for elementary school.

Keywords: Serbian as a non-native language, phraseology, phraseodidactics, glottodidactics

1. Uvod

Na odabir teme date u naslovu uticala su dva ključna momenta: značaj i učestalost upotrebe frazeologizama¹ u svakodnevnoj komunikaciji, s jedne strane, i, s druge strane, činjenica da još nije napravljen izbor frazeologizama za potrebe učenja/usvajanja srpskog kao nematernalnog jezika. U radu se, najpre, prikazuju neke specifične okolnosti u kojima se odvija nastava predmeta *Srpski kao nematernalni jezik* (v. 1.1), a potom se sagledava uloga frazeologizama u nastavi drugog/stranog/nematernalnog jezika (v. 1.2). U centralnom delu rada obrazlažu se principi izbora frazeologizama: redosled učenja frazema po razredima (v. 2.1), leksički kriterijum (v. 2.2), gramatički kriterijum (v. 2.3) i semantički kriterijum (v. 2.4). Spisak tako dobijenih frazeologizama dat je u tabelama u Prilogu razvrstan po razredima. Pritom treba napomenuti da je on nastao na osnovu leksičkih i gramatičkih kriterijuma zastupljenih u A varijanti *Programa za srpski kao nematernalni jezik* i u pomoćnim priručnicima za 1. i 2. ciklus obrazovanja, tj. do kraja 8. razreda, dok je za primenu semantičkog kriterijuma potrebno dodatno istraživanje usled specifičnih, konotativnih značenja koja sastavnice dobijaju u tim ustaljenim spojevima reči. Cilj rada je da se već u ovoj, početnoj fazi sistematičnog pristupa frazeologizmima u nastavi *Srpskog kao nematernalnog jezika* pruži pomoć nastavnicima² i na taj način doprinese unapređivanju nastave ovog predmeta.

1.1 Srpski kao nematernalni jezik

Predmet *Srpski kao nematernalni jezik* jedan je od obaveznih predmeta u Republici Srbiji za učenike koji celokupnu nastavu pohađaju na nekom od jezika nacionalnih manjina (albanski, bosanski, bugarski, hrvatski, mađarski, rumunski, rusinski, slovački).³ Naime, učenici pripadnici nacionalnih manjina mogu da biraju da li će sve nastavne predmete školskog programa slušati na maternalnom jeziku uz obavezno učenje *srpskog kao nematernalnog* ili će se opredeliti za kompletnu nastavu na srpskom jeziku uz pohađanje predmeta *Maternalni jezik s elementima nacionalne kulture*, koji je

¹ U radu će se termini 'frazeologizam', 'frazem(a)' i 'frazeološka jedinica' upotrebljavati kao sinonimi.

² Svi pojmovi koji su u radu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

³ Detaljnu etnokulturalnu sliku Srbije, na osnovu rezultata popisa iz 2022. godine, prikazala je G. Vojković (2025), sagledavši je iz perspektive nacionalne pripadnosti, maternalnog jezika i veroispovesti. Ovom prilikom navode se samo podaci koji se odnose na albanski i mađarski, kao maternalne jezike nacionalnih manjina na kojima se u Srbiji ostvaruje nastava, budući da su to najbrojniji učenici koji srpski jezik uče prema A varijanti *Programa* (o čemu će u daljem tekstu biti više reči). Od ukupno 6647003 stanovnika Republike Srbije, albanski je maternalni jezik 65475 stanovnika (koncentrisanih u Regionu Južne i Istočne Srbije, pri čemu treba imati u vidu da na teritoriji Kosova i Metohije nisu postojali uslovi za sprovođenje popisa), a mađarski je maternalni jezik 170875 stanovnika (koncentrisanih u Regionu Vojvodine) (Vojković, 2025, 99–102). Prema podacima koji se mogu naći na sajtu *Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije* nastava na jednom od osam jezika manjina realizuje se u 189 škola i pohađa je 35216 učenika. Detaljne informacije za školsku 2024/2025. godinu mogu se naći za teritoriju Autonomne pokrajine Vojvodine i nalaze se na sajtu *Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine*. Prema tim podacima u AP Vojvodini osnovno obrazovanje i vaspitanje ostvaruje se ukupno u 386 javnih osnovnih škola, od toga na mađarskom jeziku u 74 škole (samo na mađarskom u 10 škola, na srpskom i mađarskom u 62 škole, na srpskom, mađarskom i rumunskom u 1 školi, na srpskom, mađarskom i slovačkom u 1 školi). Nastava na mađarskom jeziku u osnovnim školama obuhvata 10091 učenika. Noviji podaci za škole na albanskom jeziku ovom prilikom nisu pronađeni, a oni iz 2014. govore da u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa ima ukupno 24 osnovne škole, od kojih se nastava samo na albanskom jeziku odvija u 13 škola, a na srpskom i albanskom u 3 škole, uz napomenu da nema etnički mešoviti odeljenja (Bošković i dr., 2014, 18).

izborni. U bivšoj Jugoslaviji, tzv. drugoj Jugoslaviji (prvo pod nazivom Federativna Narodna Republika Jugoslavija, a potom Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija) *srpski* (tada *srpskohrvatski*) kao *nematernji jezik* uveden je već nakon Drugog svetskog rata (Burzan, 1984, 5). Do danas se menjao njegov naziv (u jednom periodu se učio i pod nazivom *Srpskohrvatski kao jezik društvene sredine*), status (jedno vreme bio je fakultativan), broj nacionalnih manjina koji je njime obuhvaćen (od raspada Jugoslavije i razdvajanja srpskohrvatskog jezika broj je u Srbiji uvećan, te ga sada uče i učenici koji nastavu pohađaju na hrvatskom i bosanskom jeziku). Od samog početka cilj nastave ovog predmeta bio je produktivno usvajanje srpskog/srpskohrvatskog jezika kako bi se ovim učenicima omogućilo uključivanje u širu društvenu zajednicu, van onih sredina u kojima preovladava jezik nacionalne manjine. Programi i prateći udžbenici menjali su se tokom decenija u nastojanju se da se prate savremeni tokovi i saznanja iz metodike nastave drugog i stranog jezika, kao i promene u samom društvu. Najnovije izmene nastale su formulisanjem *Standarda* (2017)⁴ po ciklusima obrazovanja,⁵ u kojima je od suštinskog značaja podela na osnovni, srednji i napredni nivo postignuća, a na osnovu njih nastao je novi *Program* (2018)⁶ za ovaj predmet, koji sadrži ciljeve, ishode i sadržaje za svaki razred.⁷ I u prethodnim programima postojao je tzv. osnovni i prošireni deo, ali razlika je bila neznatna, odražavala se mahom u pojedinim jezičkim modelima i izboru tekstova za obradu. Za razliku od toga, u novom *Programu* postoje varijanta A i varijanta B. Varijanta A *Programa* prvenstveno je namenjena učenicima koji srpski jezik usvajaju teže i sporije, budući da im maternji jezici nisu srodni srpskom i da žive u sredinama u kojima je srpski jezik slabo zastupljen (uglavnom u sredinama s pretežno mađarskim stanovništvom na severu Srbije i pretežno albanskim stanovništvom na jugu Srbije), usled čega nisu u svakodnevnom kontaktu s njim i u školu često polaze bez predznanja.⁸ Varijantom B obuhvaćeni su učenici pojedinih maternjih jezika koji brže i lakše usvajaju srpski jezik, prvenstveno usled veće sličnosti sa srpskim jezikom. Oni mahom žive u jezički mešovitim sredinama, češće su u kontaktu sa srpskim jezikom (kao što je to kod učenika s bosanskim, bugarskim, hrvatskim, rumunskim, rusinskim i slovačkim maternjim jezikom), te u školu, po pravilu, polaze sa solidnim predznanjem ovog jezika.⁹ U varijanti A *Programa* ishodi i sadržaji su manje zahtevni (obuhvata osnovni nivo *Standarda*), za razliku od varijante B *Programa*, s nešto pojačanim očekivanjima u pogledu ovladanosti srpskim jezikom u svakom

⁴ Pun naziv glasi: *Opšti standardi postignuća za predmet srpski kao nematernji jezik za kraj prvog i drugog ciklusa obaveznog obrazovanja, opšteg srednjeg obrazovanja i osnovnog obrazovanja odraslih* i objavljen je u Službenom glasniku Republike Srbije 2017. godine.

⁵ Prvi ciklus obuhvata period od 1. do 4. razreda osnovne škole, drugi ciklus od 5. do 8. razreda osnovne škole, a treći ciklus obuhvata srednju školu. Za svaki ciklus *Standardi* su definisani na tri nivoa: osnovni, srednji i napredni. Prilikom izrade *Standarda* uzete su u obzir deskripcije nivoa vladanja jezikom koji se nalaze u *Zajedničkom referentnom okviru za jezike*, uzrast učenika i društveno-jezičke okolnosti u kojima se realizuje nastava *Srpskog kao nematernjeg jezika*.

⁶ *Program* za predmet *Srpski kao nematernji jezik od 1. do 8. razreda osnovne škole* objavljen je u Službenom glasniku Republike Srbije 2018. godine.

⁷ Detaljnije o koncepciji ovog *Programa*, njegovim ciljevima i odeljcima može se naći u radu D. Zvekić-Dušanović (2020).

⁸ Slabo, čak i potpuno neznanje srpskog jezika u pojedinim sredinama poznato je od ranije, a potvrđeno je i istraživanjima koja istovremeno imaju za cilj poboljšanje takve situacije (Bošković i dr., 2014; Zvekić-Dušanović, 2016; Krajišnik i dr., 2019).

⁹ Upravo zbog velike sličnosti s maternjim jezikom i predznanja koja prevazilaze i varijantu B *Programa*, J. Redli (2023) istražuje potrebu za formiranjem C varijante, koja bi prvenstveno odgovarala potrebama i mogućnostima učenika čiji je maternji jezik hrvatski ili bosanski.

razredu (obuhvata srednji i napredni nivo *Standarda*). Treba napomenuti da se za jednu ili drugu opciju škole slobodno opredeljuju, na osnovu procene mogućnosti konkretnih učenika u datoj sredini. Naime, postoje situacije kada se odstupa od jezičkog kriterijuma izbora varijante programa. U Novom Sadu, na primer, gde preovladava srpski jezik i gde su učenici manjinskog maternjeg jezika u svakodnevnom kontaktu s njim, u pojedinim odeljenjima sa mađarskim nastavnim jezikom *Srpski kao nematernalni jezik* uči se prema varijanti B *Programa*.

Metodički gledano, nastava koja se odvija prema varijanti A bliska je nastavi stranog jezika, dok ona koja se realizuje prema varijanti B može imati i elemente nastave srpskog kao maternjeg jezika.¹⁰ Metode nisu propisane, nastavnik odabira pristup i tehnike rada koji najviše odgovaraju situaciji, za šta je preduslov dobro poznavanje mogućnosti učenika (i na nivou odeljenja, ali i na individualnom planu), kao i stručna osposobljenost samog nastavnika.¹¹

1.2 Frazeologija i frazeodidaktika

Frazeologizmi su neizostavni deo svakodnevne komunikacije, izvorni govornici ih upotrebljavaju spontano u pogodnoj situaciji, pojedine već od ranog uzrasta, proširujući fond u skladu s kognitivnim i iskustvenim razvojem, kao i kroz obrazovanje. Frazeologizmi često nose elemente kulture i tradicije nekog naroda i nemaju uvek ekvivalente u drugom jeziku (bilo da je u pitanju formalna ili semantička ekvivalencija), što u situaciji jezičkog kontakta može biti izvor teškoća u razumevanju njihovog značenja, može dovoditi do interferencije, time i do pogrešne upotrebe. Različiti autori različito definišu pojam ‘frazeologizam’, najčešće u zavisnosti od toga koja njegova svojstva stavljaju u prvi plan. Sumirajući različita viđenja (Zvekić-Dušanović, 2003, 393–394; Vidović Bolt, 2013, 277; Mutavdžić i Kampouris, 2016, 299; Kurtuma i Ristić, 2017, 53–54; Goljak 2018, 72; Macan i Rogina, 2019, 198; Franić, 2023, 131)¹² u ovom radu se izdvajaju sledeće

¹⁰ Inicijalno praćenje rezultata primene ovako diferenciranog *Programa* pokazalo je da takva promena doprinosi napretku u savladavanju srpskog jezika, što je najvidljivije kod učenika koji uče po A varijanti (Zvekić-Dušanović i Redli, 2021).

¹¹ Od stručne osposobljenosti nastavnika za izvođenje predmeta *Srpski kao nematernalni jezik* u mnogome zavisi uspešnost te nastave. Istraživanja su, međutim, pokazala da u pojedinim sredinama ovaj predmet predaju i nastavnici koji nemaju odgovarajuće kvalifikacije. Tako je, na primer, istraživanje sprovedeno 2014. godine u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa (u odeljenjima u kojima se nastava odvija na albanskom jeziku, na jugu Srbije) pokazalo da od 41 nastavnika koji izvide nastavu *Srpskog kao nematernalnog jezika* „nijedan nije školovan, niti je prošao obuku, za nastavu srpskog kao nematernalnog jezika” (Bošković i dr., 2014, 168). Jedan od uzroka ovakve situacije svakako je i udaljenost centara u kojima se ove kvalifikacije mogu steći. Kao rezultat tog istraživanja nastale su preporuke za unapređenje nastave *Srpskog kao nematernalnog jezika* u osnovnim školama ovih opština, među kojima su i obuke (seminari i radionice), koje su u međuvremenu počele da se realizuju. Što se mogućnosti školovanja za nastavnika *Srpskog kao nematernalnog jezika* tiče, drugačija je situacija u Vojvodini (pokrajini na severu Srbije, s pretežno mađarskim stanovništvom u mestima koja su bliža granici s Mađarskom). Prvi fakultet koji je formirao odgovarajuću studijsku grupu jeste Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu. Studijska grupa, osnovana 1968. godine pod nazivom *Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti u školama s mađarskim nastavnim jezikom*, do danas održava kontinuitet, doduše s osavremenjenim programom i proširenim brojem maternjih jezika, te sada predstavlja modul pod nazivom *Srpski kao nematernalni i strani jezik i književnost* u okviru većeg studijskog programa *Jezik, književnost i kultura*. Od 2013. godine na ovom fakultetu, u okviru Centra za usavršavanje nastavnika i obrazovanje tokom čitavog života, realizuje se i *Program za polaganje dodatnih ispita za izvođenje nastave Srpskog jezika kao nematernalnog*. Zarad obezbeđivanja veće stručnosti i postizanja neophodnih kvalifikacija nastavnika ovog predmeta organizuju se i stručna usavršavanja, prvenstveno pod nadležnošću *Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije i Pedagoškog zavoda Vojvodine*.

¹² U navedenim radovima pominje se šira i domaća i strana relevantna literatura koja se, pored ostalog, bavi obeležjima i definisanjem frazeologizama.

ključne karakteristike frazeologizama: formalno-strukturna složenost, ustaljenost, semantička monolitnost, konotativnost, slikovitost i ekspresivnost.¹³

Iako se frazeologija smatra relativno mladom lingvističkom disciplinom,¹⁴ do sada su sprovedena brojna istraživanja koja frazeologizme proučavaju iz različitih perspektiva i s različitim ciljevima. Razmatranje uloge frazeologizama u nastavi kako maternjeg, tako i stranog jezika, još je novijeg datuma,¹⁵ ali sve više postaje predmet interesovanja, prvenstveno onih kojih se bave glotodidaktikom. Tako se pojam 'frazeodidaktika' može smatrati jednim od aspekata primenjene frazeologije (Barčot i Milčić, 2019, 292). Kao spoj frazeologije i glotodidaktike, pa i neurolingvistike i psiholingvistike, „prati razvoj frazeološke kompetencije i izvornih i neizvornih govornika” (Vidović Bolt, 2022, 395). Prema autorima koji su se do sada bavili ovom temom pred frazeodidaktikom je još mnogo posla.¹⁶ Većina sprovedenih istraživanja pokazuje da se u nastavi stranih jezika frazeodidaktici ne pridaje dovoljan značaj. S ciljem da se dobije potpuniji uvid u situaciju analiziraju se udžbenici i priručnici (Požgaj Hadži, 2007; Vidović Bolt, 2013), ispituje se poznavanje frazeologizama različitih grupa učenika (Požgaj Hadži, 2007; Barčot i Milčić, 2019; Milojević, 2023), analiziraju se stavovi nastavnika i studenata nastavničkih smerova u vezi s važnošću implementacije frazeoloških jedinica u nastavu stranog jezika (Kurtuma i Ristić, 2017; Franić, 2023). Cilj pojedinih radova, ili nekih njihovih odeljaka, upravo je predočavanje različitih mogućnosti obrade i uvežbavanja frazeologizama u nastavi stranog jezika.¹⁷ Oni predstavljaju konkretnu pomoć nastavnicima koji, sledeći predložene modele, mogu i sami osmišljavati i organizovati rad na usvajanju ovih jezičkih elemenata.

Mada je proteklo izvesno vreme od uočavanja potrebe da se formira izbor frazeološkog minimuma koji bi bio usklađen s određenim nivoima usvajanja stranog jezika, novija literatura

¹³ Pomenuta svojstva frazeologizama gotovo su neizostavni element svih istraživanja koja se njima bave, bilo da su deo uvoda u proučavanje nekog specifičnog tipa frazeologizma, bilo da je ceo tekst posvećen nekom od ovih pitanja. O njima piše i E. Andrić (2024) u Predgovoru *Mađarsko-srpskog frazeološkog rečnika*. Autorka, između ostalog, ističe da je upotreba frazeologizama veliki izazov i prilikom učenja stranog jezika i prilikom prevođenja, skreće pažnju na potrebu šireg poznavanja kulturno-istorijskih momenata i vanjezičke stvarnosti zajednice koja ih je stvorila, te i na moguću međujezičku interferenciju. Prilikom izrade rečnika posebno se nametnuo problem pronalaženja adekvatnog ekvivalenta. Rešenja koja se nalaze u rečniku E. Andrić (2024, XXI–XXII) razvrstava u tri tipa: 1) parovi frazeologizama kod kojih je podudarnost potpuna (imaju isti leksički sklop, podudarne gramatičke karakteristike koliko to strukture različitih jezika dopuštaju, imaju podjednaku slikovitost i pripadaju istom stilu), 2) parovi čija se struktura poklapa delimično ili poklapanja nema uopšte, ali koji imaju istovetnu semantiku i 3) frazeologizmi s nultom ekvivalencijom (kulturno specifični izrazi jednog jezika, koji se u nekim slučajevima mogu prevesti kulturno specifičnim izrazima drugog jezika upotrebljavanim u sličnom kontekstu, u nekim slučajevima ekspresivnim izrazima koji nisu frazeologizmi, a u nekim se situacijama značenja moraju parafrazirati).

¹⁴ Prema B. Barčot i T. Milčić (2019, 293) počela je da se razvija polovinom 20. veka.

¹⁵ Prema P. Mutavdžiću i A. Kampourisu (2016, 294) potreba uključivanja frazeologije u nastavni proces stranih jezika prvi put je naznačena na *Trećem kongresu Euraleksa* održanom u Budimpešti 1988. godine, doduše i tada samo usputno. I. Vidović Bolt (2022, 396) navodi da su se frazeodidaktikom prvi počeli baviti ruski jezikoslovci, a tim područjem se intenzivnije počinju baviti nemački lingvisti 90-ih godina 20. veka.

¹⁶ Ovaj rad se oslanja prvenstveno na srpske i hrvatske autore, odnosno na didaktiku frazeologije u srpskom i hrvatskom kao stranom jeziku. Širenje na stranu literaturu i dostignuća frazeodidaktike u drugim jezicima, koja su nesumnjivo uznapredovala u odnosu na posmatrane jezike, prevazišlo bi okvire ovoga rada.

¹⁷ A. Hrnjak i S. Ribarova (2019, 83–100) predočavaju kako vizuelne prezentacije mogu doprineti razumevanju frazema. Pozitivan uticaj vizualizacije frazema pomoću emotikona u različitim fazama njihovog učenja (otkrivanju značenja, uvežbavanju i sistematizaciji) pokazuju na primerima Ž. Macan i T. Rogina (2019, 197–208). Različiti tipovi vežbi i modeli poučavanja frazema mogu se naći i kod I. Vidović Bolt (2013, 283–284; 2022, 397–402), S. Goljak (2018) i I. Milojević (2023, 389–392).

svedoči o tome da minimalni broj frazema po nivoima usvajanja jezika još nije određen (Vidović Bolt, 2022, 401).

Jedno od pitanja koje se takođe postavlja jeste i kada započeti s učenjem frazeologizama. Njihovo konotativno značenje i formalno-strukturna složenost, pri čemu su neretko nosioci kulturoloških specifičnosti nekog naroda, vodi u pravcu razmišljanja da je preduslov za njihovo uvođenje poznavanje ciljnog jezika na višem nivou. Potrebu dobrog poznavanja morfosintaksičke i leksičke strukture ciljnog jezika za pravilno razumevanje frazeoloških jedinca ističu P. Mutavdžić i A. Kampouris (2016, 293), koji razmatraju učenje srpskog jezika kao stranog na višim stepenima (B1, C1, C2), prevashodno na univerzitetskom nivou. Ipak, u većini konsultovane literature (Požgaj Hadži, 2007, 145; Vidović Bolt, 2013, 277; Vidović Bolt, 2022, 398; Kurtuma i Ristić, 2017, 55–56; Hrnjak i Ribarova, 2019, 85; Milojević, 2023, 384)¹⁸ prisutan je stav da ih je opravdano uvoditi već od početnog nivoa učenja stranog jezika. Pritom, ovde treba napomenuti da je bitan ne samo nivo učenja stranog jezika već i uzrast učenika. Što se redosleda uvrštavanja frazema tiče, jedan od predloga je da se uzme u obzir formalni sadržaj i leksički sastav, što bi značilo da su za početak najprikladniji poredbeni frazemi, koji su ne samo izrazito frekventni, već imaju jednostavnu strukturu i leksiku koja je zastupljena na početnom nivou, dok na tom nivou treba izbegavati arhaizirane frazeme i višečlane desemantizovane veze (Vidović Bolt, 2013, 278–282). Opravdanost uvođenja poredbenih frazeologizama već na početnom nivou učenja srpskog kao stranog obrazlaže i I. Milojević (2023).

2. Principi izbora frazeologizama za nastavu *Srpskog kao nematernjeg jezika*

Razmatrajući princip određivanja frazeološkog minimuma V. Požgaj Hadži (2007, 156) sugeriše da on treba da se zasniva na eksperimentalnom istraživanju, a ne na osećajnom kriterijumu. U našem radu, ovom prilikom, nije sprovedeno eksperimentalno istraživanje, ali se nastojalo da se izbegne subjektivnost utoliko što su uzeti objektivni kriterijumi zasnovani na pomoćnim priručnicima, u kojima se nalazi preporučena leksika (v. 2.2) i *Programu*, u kojem se nalaze gramatički modeli predviđeni za ovladavanje srpskim jezikom (v. 2.3). Semantički kriterijum zahteva posebnu pažnju, te će i o njemu biti reči (v. 2.4). Poći će se, najpre, od pojašnjenja principa postupnosti uvođenja frazeologizama (v. 2.1).

2.1 Redosled učenja frazema po razredima

U ovom radu prihvata se stav da se frazeologizmi uvode od samog početka učenja stranog jezika, u kontekstu *Srpskog kao nematernjeg jezika* od 1. razreda osnovne škole. Odabrana tema ograničava se na A varijantu *Programa* prvenstveno imajući u vidu da je teže utvrditi sadržaje koji su optimalni za osnovni nivo ovladavanja jezikom, u smislu da se učenici ne preoptereće obimnošću gradiva, ali i da usvoje one jezičke elemente koji su potrebni za svakodnevnu komunikaciju, u skladu s uzrastom.

¹⁸ Pomenuti autori argumentuju ovaj stav pozivajući se i na istraživanja drugih autora.

Najpre je sačinjena lista frazema dobijenih na osnovu reči koje su prisutne u priručnicima sa preporučenom leksikom za 1. i 2. ciklus obrazovanja, tj. do kraja 8. razreda (v. 2.2).¹⁹ Tako dobijeni frazeologizmi (ukupno 448) razvrstani su u dve grupe. U prvu su izdvojeni oni koji se, pored preporučene leksike, sastoje od gramatičkih elemenata (v. 2.3) datih u *Programu* (ukupno 356). U drugoj su se našli oni koji, iako se sastoje od preporučene leksike, sadrže formalno-strukturne gramatičke elemente koji nisu navedeni u *Programu* (ukupno 92). Frazeologizmi su, potom, razvrstani po razredima i formalnim kriterijumima, sačinjenih za ovu priliku zarad preglednosti. Tako su nastale dve tabele, date u Prilogu. Svrstavanje u određen razred uslovljeno je najkasnijim školskim razredom u kojem se prvi put pojavljuje neka od sastavnica datog frazeologizma, pri čemu su svi ostali njegovi elementi predviđeni u nekom od prethodnih razreda. Odnosno, klasifikacija je napravljena prema onoj sastavnici koja se najkasnije javlja na popisu reči ili gramatičkih struktura. Jedan model se, tako, može javljati u više razreda. Na primer, model poredbenog frazeologizma s pridevom kao upravnim delom i imenicom u poredbenom delu prisutan je u svim razredima:²⁰

1. razred – *crven* (1) kao *jabuka* (1),
2. razred – *gladan* (2) kao *pas* (1),
3. razred – *crven* (1) kao *paprika* (3),
4. razred – *spor* (2) kao *kornjača* (4)
5. razred – *jak* (2) kao *zemlja* (5),
6. razred – *kiseo* (3) kao *sirće* (6),
7. razred – *hladan* (3) kao *led* (7),
8. razred – *tvrdoglav* (8) kao *magarac* (4).

Svrstavanje u određeni razred, kao i ukupan spisak frazeologizama datih u tabelama, treba uzeti uslovno, više kao mogućnost, a ne kao obavezu uvrštavanja datog frazeologizma u nastavu. Naročito kada se ima u vidu da u ovoj fazi nije razrađen i semantički kriterijum (v. 2.4).

2.2 Leksički kriterijum za izradu spiska frazema

Kao što je rečeno, do sada nije sastavljena lista frazeologizama za potrebe nastave *Srpskog kao nematernjeg jezika* koja bi, makar okvirno, usmerila nastavnike i pružila pomoć u njihovom izboru za određen uzrast i određeni nivo ovladanosti srpskim jezikom. Objašnjenje za ovu situaciju može biti u činjenici da u prethodnim programima nije bio dat spisak leksike predviđene za usvajanje. U tim programima bio je postavljen okvirni broj reči i izraza, kao i spisak tematskih oblasti za svaki razred, na osnovu čega su nastavnici i autori udžbenika samostalno pravili izbor. Frazeologizmi su bili zastupljeni i u tadašnjim u udžbenicima, odnosno u tekstovima predviđenim za obradu i u didaktičko-metodičkoj aparaturi datoj uz tekstove, ali bez sistematičnog plana, redosleda i objektivno utemeljenih kriterijuma. Tematski i formalno uklapali su se u meri u kojoj su tekstovi bili primereni uzrastu, znanju i mogućnostima učenika. Frazeologizmi zastupljeni u tim štivima predstavljali su osnovu za pisanje rada na ovu temu (Žvekić-Dušanović, 2003, 393–406) u kojem je, još tada, istaknut značaj usvajanja frazeologizama u nastavi ovog predmeta,

¹⁹ Odabrani frazeologizmi proveravani su u frazeološkim rečnicima (Otašević, 2012; Matešić, 1982).

²⁰ U zagradama su navedeni razredi u kojima se data leksema prvi put pojavljuje.

razmatrano pitanje njihovog izbora, a predložene su i neke metode semantizacije i načina rada na usvajanju frazeologizama putem različitih tipova zadataka i vežbi.

U novom *Programu* data je preporučena leksika samo za 1. razred, i to za varijantu A. U međuvremenu su objavljena pomoćna nastavna sredstva koja sadrže preporučenu leksiku za kraj 1. 2. i 3. ciklusa obrazovanja za varijantu A *Programa* (Krajišnik i Dognar, 2018; Krajišnik i Dognar, 2019a; Krajišnik i Dognar, 2019b). To su priručnici nastali na osnovu *Standarda* i *Programa*. U njima se vodi računa o ukupnom broju reči predviđenih za svaki razred, one su raspoređene po razredima i tematskim oblastima, navedeni su primeri njihove upotrebe u rečeničnom kontekstu, na kraju svakog razreda postoji spisak raspoređen prema vrstama reči, a na kraju svakog priručnika dat je sumarni spisak reči za određeni ciklus. Karakteriše ih i to da su jednojezički (nema prevoda na maternje jezike učenika) i da je, po pravilu, predviđeno usvajanje osnovnog, primarnog značenja leksičkih jedinica. Način semantizacije ovih reči, usvajanja/učenja, kao i uvežbavanja, prepušten je nastavnicima. Treba imati u vidu da leksika data u ovim priručnicima nije obavezujuća, da je spisak moguće varirati, uz uslov da se održi okvirni broj reči predviđen *Programom* (oko 150 punoznačnih i pomoćnih reči u varijanti A, odnosno 200–250 reči u varijanti B, po razredu).

Od redosleda uvođenja reči u priručnicima sa preporučenom leksikom u ovom radu se predlaže samo jedno krupno odstupanje – uvođenje poredbenog veznika *kao* već u 1. razredu, iako se ovaj veznik u navedenim priručnicima pojavljuje tek u 8. razredu. Obrazloženje za ovo odstupanje nije samo u postojanju poredbenih frazeologizama, koji su pristupačni tom uzrastu, semantički prozirni i pogodni za vizuelno predstavljanje, već i u mogućnosti konstruisanja nefrazeologiziranih poređenja od reči koje su prisutne već od 1. razreda (npr. *Tabla je zelena kao trava*, *Majica je žuta kao banana* i sl.). Pored toga, takva poređenja su i gramatički jednostavna, budući da su imenske reči u nominativu. Broj mogućih poređenja povećava se u svakom razredu, u skladu s novim rečima koje se postepeno usvajaju. Kada se upotrebe ovako, u rečeničnom kontekstu, pojavljuje se rečenica s imenskim delom predikata. U vezi s ovim rečeničnim modelom *Program* nije sasvim precizan jer se ovaj model navodi već u 1. razredu, dok se u 2. precizira da se usvaja model proste rečenice s pridevom u imenskom delu predikata. U preporučenoj leksici za 1. ciklus obrazovanja (Krajišnik i Dognar 2018) već od 1. razreda prisutan je model tipa *Banana je žuta*, *Majica je plava*. Pridevi jesu imenske reči, te smatram prihvatljivim ove strukture uvoditi od 1. razreda.

U vezi s upotrebom glagola *biti* potrebno je napomenuti da se on uvodi u 5. razredu, te se svi frazeologizmi s ovim glagolom u tabelama uvode od 5. razreda. Treba, ipak, imati u vidu da su enklitički oblici prezenta jednine (*sam*, *si*, *je*) prisutni već u 1. razredu, a množine (*smo*, *ste*, *su*) u 2. razredu. Zato se neki od frazeologizama ovog modela mogu obraditi i u nižim razredima, u onima u kojima se prvi put pojavljuju druge njene sastavnice, pod uslovom da se prikazuju u rečeničnom kontekstu (npr. 3. razred: *biti* (5) *kao šećer* (3) – *Ona je kao šećer*). Neki će se, pak, naći u višim razredima usled leksema koje se u njima prvi put uvode (npr. 6. razred: *biti* (5) *kao ptica* (1) *na* (1) *grani* (6) – *Mi smo kao ptice na grani*, 7. razred: *biti* (5) *u* (1) *nečijoj* (4) *koži* (7) – *Ne bih volela da sam u tvojoj koži*). S druge strane, neki frazeologizmi s ovim glagolom sinonimični su onima s glagolom *imati*, koji se pojavljuje u 3. razredu (npr. *biti* (5) *duga* (3) *jezika* (3) – *imati* (3) *dug* (3) *jezik* (3), *biti* (5) *čistih* (3) *ruku* (2) – *imati* (3) *čiste* (3) *ruke* (2)). U frazeologizmima s glagolom *imati* prisutna je dopuna u akuzativu, a oni s glagolom *biti* dobijaju

genitiv. Preporučljivo je opredeliti se za model s akuzativom, budući da se akuzativ u funkciji direktnog objekta uvodi već u 2. razredu, a genitiv postupno od 5. razreda (v. 2.3). Sa značenjem kvalifikacije, kakvo ima u ovom tipu frazeologizama, nije zastupljen u programu i zato će svoje mesto naći u 7. razredu, u Tabeli 2, jer je to razred u kojem se, u osnovnoj školi, završava učenje konstrukcija s genitivom.

2.3 Gramatički kriterijum za izradu spiska frazema

Iako predstavljaju čvrste spojeve reči i svrstavaju se u leksikon nekog jezika, svaki frazeologizam karakteriše i određena gramatička struktura. Ona može predstavljati teškoću u razumevanju i zato je u ovom radu opredeljenje da se pri raspoređivanju po razredima prati i postupnost uvođenja gramatičkih elemenata datih u A varijanti *Programa*.

Prvenstveno se uzimaju u obzir padeži i predložko-padežne konstrukcije koji su sastavni deo pojedinih frazeologizama. U 1. razredu se, očekivano, uči nominativ, uz to i lokativ s predlozima *u* i *na* uz glagol *jesam*, budući da su one frekventne predložko-padežne konstrukcije kojima se iskazuje prostorni odnos, a koje su potrebne već na samom početku učenja jezika.²¹ Akuzativ bez predloga u funkciji objekta i akuzativ s predlozima *u* i *na* s glagolom *ići* za određivanje cilja kretanja uvodi se u 2. razredu.²² Dativ u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja prisutan je od 4. razreda. Genitiv se prvi put pojavljuje u 5. razredu, najpre u funkciji odredbe za mesto s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod* i *pored*, potom, u 6. s predlozima *od* i *do* u funkciji odredbe za mesto i vreme, u 7. s predlozima *sa*, *iz*, *oko*, *između* u funkciji odredbe za mesto i s predlozima *pre* i *posle* u funkciji odredbe za vreme. Instrumental je zastupljen od 6. razreda i to sa značenjem sredstva i društva. U 7. razredu se upotreba lokativa proširuje njegovom funkcijom nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja. Pored navedenog, na svrstavanje frazeologizma u određeni razred utiču i pojedine vrste reči. Lične zamenice u jednini uče se u 1. razredu, a množinski oblici u 2. Prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u 2. razredu, za 3. lice jednine sva tri roda u 3. razredu, a možinski oblici u 4. razredu. S priložima za vreme se počinje u 3. razredu, s priložima za način u 4. Najpre se uvode najfrekventniji, potom se spisak postepeno proširuje, a tvorba priloga od prideva uči se od 5. razreda. Složeni glagolski predikati s modalnim glagolima prisutni su od 5. razreda. Komparativ i superlativ prideva i priloga uči se od 6. razreda.

Frazeologizmi koji sadrže ovde navedene komponente svrstavaju se u razred u kojem su učenici dostigli sve oblike, te se nalaze u Tabeli 1. U Tabeli 2. mesto su našli oni sa gramatičkim obrascima koji nisu navedeni u A varijanti *Programa* (npr. akuzativ – s predlozima *za*, *kroz*, *niz*, *uz*, *pod*, *o*; lokativ – s predlozima *po*, *pri*, *prema*; genitiv – slobodan, s obaveznim determinatorom, s predlozima *bez*, *preko*; instrumental – s predlozima *pred*, *nad*, *pod*, *za*). Po razredima su razvrstani prema leksici predviđenoj za određeni razred u kombinaciji sa padežom koji se uvodi od određenog razreda.

Ovaj kratak pregled nekih elemenata programa može biti značajan ne samo za utvrđivanje redosleda učenja frazeologizama, već i za njihovu semantizaciju, osmišljavanje različitih tipova

²¹ Zarad preglednosti u tabelama su predlozi *u* i *na* sa lokativom obeleženi kao *u* (1) i *na* (1).

²² Predlozi *u* i *na* uz akuzativ obeleženi su kao *u* (2) i *na* (2).

vežbi i sistematizaciju. Treba, takođe, imati u vidu da je gradivo kumulativno, da se prethodno usvojeni elementi ponavljaju i uvežbavaju u svakom narednom razredu, kako u poznatom, tako i u novim kontekstima.

2.4 Semantički kriterijum za izradu spiska frazema

Ovim što je do sada rečeno nije uzeta u obzir jedna od ključnih karakteristika frazeologizama, a to je njihovo preneseno, konotativno značenje. Jedan od principa uvođenja novih reči u nastavi *Srpskog kao nematarnjeg jezika* jeste i taj da se prvo usvaja njihovo osnovno značenje, zatim sekundarna, konotativna.²³ Tako gledano, frazeologizmi bi se našli negde na kraju usvajanja značenja određene lekseme.

Ipak, postoji nemali broj ustaljenih izraza čije je značenje prozirno, laki su za razumevanje, strukturno su jednostavni, vizuelno se mogu prikazati i primereni su kognitivnim i iskustvenim karakteristikama učenika mlađeg uzrasta. Pored toga, pojedini imaju svoje i formalne i semantičke ekvivalente u maternjem jeziku učenika. Takvi su, na primer, neki poredbeni frazeologizmi u srpskom i mađarskom jeziku: *crven* (1) *kao jabuka* (1) – *piros, mint az alma, beo* (1) *kao mleko* (1) – *fehér, mint a tej, jesti* (1) *kao ptica* (1) – *(annyit) eszik, mint a madár, živeti* (3) *kao pas* (1) i *mačka* (1) – *úgy élnek, mint a kutya meg a macska*.²⁴ U ovakvim slučajevima, gde u maternjem jeziku učenika postoji frazema identičnog sklopa i značenja, može se iskoristiti pozitivan transfer, tj. znanje maternjeg jezika može pomoći usvajanju drugog jezika.²⁵ Ovo su neki od ključnih razloga za opredeljenje da se određeni frazeologizmi mogu usvajati već na ranom uzrastu, na samom početku učenja srpskog kao nematarnjeg jezika.

S druge strane, iako leksički i strukturno mogu pripadati mlađem uzrastu, koncept nekih frazeologizama ili nivo apstrakcije, ne odgovara kognitivnom i/ili iskustvenom nivou učenika mlađeg uzrasta. Tako, na primer, *velika* (1) *riba* (1) leksički pripada 1. razredu, ali se njime označava 'vrlo uticajna osoba', 'čovek na položaju', koncept koji nije poznati ili nije blizak učenicima tog uzrasta. Slično je i sa frazeologizmom *noć* (1) *je pojela* (1) *nekoga/nešto* (2) koji se koristi kada se želi reći da je 'neko nestao pod nerazjašnjenim, nejasnim okolnostima' ili 'neko je tajno ubijen'. Može se, takođe, proceniti da neki frazeologizam nije prikladan iz pedagoških razloga, uvažavanja ličnosti deteta, njegovog samopouzdanja, zbog stava da se ne vrši diskriminacija, već da se grade pozitivni interpersonalni odnosi i sl. Korisno je, na primer, da učenici znaju za postojanje frazeologizma *sedi* (1) *drvo* (1) *na* (2) *drvo*, kojim se obeležava 'onaj ko je glup, ko ništa ne zna, ne razume', ali treba im skrenuti pažnju da je on uvredljiv i da se u današnje vreme njegova upotreba ne preporučuje.

²³ Detaljna razrada postupnog ovladavanja sekundarnim, nedoslovnim značenjima leksema, samim tim i frazeologizmima u srpskom kao nematarnjem, stranom i zavičajnom jeziku, trenutno je u fazi predloga jednog obimnijeg timskog projekta. Projektom je predviđeno da se uzmu u obzir različiti činioci učenja jezika i pruže modeli didaktičko-metodičke obrade.

²⁴ Mađarski frazemi provereni su kod E. Andrić (2024).

²⁵ U tom kontekstu i kontrastivna istraživanja frazeologije mogu doprineti unapređivanju nastave *Srpskog kao nematarnjeg jezika*, pa i rezultirati dvojezičnim rečnicima za školske potrebe. Naime, postojeći frazeološki rečnici namenjeni učenju srpskog jezika u osnovnim i srednjim školama, kao što su npr. *Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-mađarski* (Kašić i dr., 1983) i *Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-slovački* (Kašić i dr., 1984), danas su teško dostupni nastavnicima, a svakako ih treba ažurirati i napisati nove za jezike koji do sada nisu obuhvaćeni.

Iako se semantički element frazeologizma ne sme prenebregnuti, u tabelama u Prilogu zadržan je formalni kriterijum jer je on u ovoj fazi rada na frazeodidaktici u *Srpskom kao nematernalnom jeziku* jedini objektivni, zasnovan na *Programu* i preporučenoj leksici. Razvrstavanje prema frekvenciji, stepenu apstrakcije, usklađivanje s uzrasnim karakteristikama učenika, pedagoškim i drugim kriterijumima u ovom momentu bi se oslanjalo na subjektivni osećaj. Stoga će sledeći korak biti istraživanje koje će uzeti u obzir i navedene elemente.

Imajući sve ovo u vidu, kao i da spisak ne predstavlja frazeološki minimum, te da nije obavezujući, za sada ostaje na nastavnicima da odaberu one frazeologizme koji su primereni konkretnim učenicima u određenim situacijama. Isto tako, ukoliko procene potrebnim, mogu obraditi i neke koji se na ovoj listi nisu našli jer pojedine reči u njihovom sklopu nisu na spisku preporučene leksike (npr. *kupiti mačku u džaku, pomešati babe i žabe, odgovoriti kao iz puške, kao da je pao s Marsa, neće nekome pasti kruna s glave, dobiti šipak, vredan kao mrav, u tom grmu leži zec, uhvatiti maglu, sipati ulje na vatru, dati nekome zeleno svetlo ...*).

3. Zaključak

Polazeći, s jedne strane, od toga da su frazeologizmi sastavni deo svakodnevne komunikacije na nekom jeziku i, s druge strane, da je jedan od ključnih ciljeva nastave predmeta *Srpski kao nematernalni jezik* upravo osposobljavanje za svakodnevnu komunikaciju, u ovom radu je postavljen cilj da se napravi izbor frazeologizama koji se mogu uključiti u nastavu na osnovnoškolskom uzrastu i to za učenike koji uče prema varijanti A *Programa* (namenjenog učenicima koji slabije vladaju srpskim jezikom, pred koje su postavljeni jednostavniji ishodi i kojima je primeren manji obim gradiva). Kriterijum izbora i razvrstavanje po razredima je formalni (zastupljenost leksičkih i gramatičkih elemenata u *Programu* i priručnicima), uz značajnu napomenu da je konačnu preporuku moguće dati tek nakon objektivnog sagledavanja i drugih elemenata frazeologizama, prvenstveno njihovog značenja, koje se mora uskladiti s kognitivnim, iskustvenim i drugim karakteristikama učenika, kao i s komunikativnom situacijom. Stoga ovaj rad predstavlja početak sistematičnijeg pristupa frazeodidaktici u nastavi *Srpskog kao nematernalnog jezika*.

Literatura

- Andrić, E. (2024). *Magyar-szerb frazeológiai szótár. Mađarsko-srpski frazeološki rečnik*. Forum.
- Barčot, B. i Milčić, T. (2019). Arijadnina nit u ovladavanju frazemima na nastavi materinskoga i stranoga jezika – kvantitativno obrađeni podaci (prvi dio studije). *Filološke studije*, 17(1), 292–304.
- Bošković, N., Nenadić, D., Rodić M. i Marjanović, J. (ur.) (2014). *Studija o mogućnostima unapređivanja nastave i učenja srpskog kao nematernalnog jezika u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa*. Služba Koordinacionog tela Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa.
- Burzan, M. (1984). *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*. Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za južnoslovenske jezike.
- Franić, I. (2023). Frazeološka sastavnica u poučavanju francuskoga kao stranoga jezika – implikacije za inicijalno obrazovanje nastavnika. U I. Vidović Bolt, I. Čagalj i M. Hrdlička (ur.), *O jeziku zboriti. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Nedi Pintarić Kujundžić* (131–140). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Goljak, S. = Гољак, С. (2018). Методички аспекти наставе фразеологије српског језика као страног. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 48, 71–78.

- Hrnjak, A. i Ribarova, S. (2019). Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema u poučavanju frazeologije. U Ž. Macan (ur.), *SLAVOFRAZ 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje* (83–100). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
- Kašić, J., Petrović, V., Vajda, J., Pap Đ. i Lanc, I. (ur.). (1983). *Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika – srpskohrvatsko-mađarski*. Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Institut za mađarski jezik i književnost i hungarološka istraživanja, Zavod za izdavanje udžbenika.
- Kašić, J., Petrović, V. i Spasić, Ž. (ur.). (1984). *Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika – srpskohrvatsko-slovački*. Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Institut za slovački jezik i književnost, Zavod za izdavanje udžbenika.
- Krajišnik, V., Strižak, N. i Zvekić-Dušanović, D. (2019). Improving the teaching of Serbian as a non-mother tongue in primary education of Albanian national minority in Southern Serbia. In J. Vučo, A. Jovanović i K. Zavišin (eds.), *Philological Research Today IX: Early and Beginners' Foreign Language Learning in Formal Education* (115–132). Faculty of Philology.
- Krajišnik, V. i Dognar, A. (2018). *Preporučena leksika za predmet Srpski kao nematernalni jezik za prvi ciklus osnovnog obrazovanja*. Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://www.osce.org/mission-to-serbia/402464> (22.10.2024)
- Krajišnik, V. i Dognar, A. (2019a). *Preporučena leksika za predmet Srpski kao nematernalni jezik za drugi ciklus obaveznog obrazovanja*. Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://www.osce.org/mission-to-serbia/432383> (22.10.2024)
- Krajišnik, V. i Dognar, A. (2019b). *Preporučena leksika za predmet Srpski kao nematernalni jezik za treći ciklus osnovnog obrazovanja*. Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2019/12/Recnik-3.pdf> (22.10.2024)
- Kurtuma, N. i Ristić, G. = Куртума, Н. и Ристић, Г. (2017). О важности имплементације фразеологизама у настави страног језика. *Педагошка стварност*, 63(1), 52–63.
- Macan, Ž. i Rogina, T. (2019). Frazeologija i emotikoni – što ih to veže i spaja? U Ž. Macan (ur.), *SLAVOFRAZ 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje* (197–208). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Školska knjiga.
- Milojević, I. = Милојевић, И. (2023). Поредбени фразеологизми у наставном процесу српског као страног језика. У В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси: тематски зборник радова 5* (383–395). Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja = Министарство просвете, науке и технолошког развоја. *Образовање на језицима националних мањина*. <https://prosveta.gov.rs/prosveta/obrazovanje-na-jezicima-nacionalnih-manjina> (05.05.2025)
- Mutavdžić, P. i Kampouris, A. = Мутавџић, П. и Кампурис, А. (2016). Фразеологија и настава страног језика на примеру српског и грчког језика. У В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси: тематски зборник радова 3* (291–309). Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Otašević, Đ. = Оташевић, Ђ. (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Прометеј.
- Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice = Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице. *Информација о предшколском, основном и средњем образовању и васпитању деце и ученика, с посебним освртом на образовање и васпитање на језицима националних мањина – националних заједница у Аутономној покрајини Војводини, у школској 2024/2025. години*. <https://www.puma.vojvodina.gov.rs/documents.php?st=1> (05.05.2025)
- Požgaj Hadži, V. (2007). Frazemi u nastavi hrvatskoga jezika kao prvog i stranog. U V. Požgaj Hadži, M. Smolić i M. Benjak (ur.), *Hrvatski izvana* (142–161). Školska knjiga.
- Redli, J. (2023). Da li nam je potreban program C? Izazovi i ostvarivanje nastave srpskog kao nematernalnog jezika na naprednom nivou postignuća u razvoju čitalačke pismenosti. U В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси: тематски зборник радова 5* (307–322). Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.

- Službeni glasnik Republike Srbije = Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2017, 2.6.2017. *Pravilnik o opštim standardima postignuća za predmet srpski kao nematernalni jezik za kraj prvog i drugog ciklusa obaveznog obrazovanja, opšteg srednjeg obrazovanja i osnovnog obrazovanja odraslih.*
- Službeni glasnik Republike Srbije. Prosветни гласник = Службени гласник Републике Србије. Просветни гласник, год. 67 – бр. 12, 5. јул 2018. *Програм за предмет Српски као нематерњи језик од 1. до 8. разреда основне школе.*
- Vidović Bolt, I. (2013). O mogućnostima poučavanja i usvajanja hrvatskih frazema. U L. Cvikić (ur.), *Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe* (275–287). Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Vidović Bolt, I. (2022). Frazoididaktički postupci u hrvatskom kao inom. U I. Marković, I. Nazalević Čučević i I. M. Gligorić (ur.), *Riječi o riječi i Riječi. Zbornik u čast Zrinki Jelaska* (395–405). Disput.
- Vojković, G. = Војковић, Г. (2025). *Попис становништва, домаћинства и станова 2022. године. Етнокултурални портрет Србије*. Републички завод за статистику.
- Zajednički referentni okvir za jezike.* <https://europass.rs/wp-content/uploads/2018/09/EuropassLangSkillsGrid-SRlat.docx.pdf>
- Zvekić-Dušanović, D. = Звекић-Душановић, Д. (2003). Фразеологија у настави српског као нематерњег језика. *Књижевност и језик*, 50(4), 393–406.
- Zvekić-Dušanović, D. = Звекић-Душановић, Д. (2016). Нека питања наставе српског као нематерњег језика у хомогеним мађарским и албанским срединама у Републици Србији. У Ј. Дражић, И. Бјелаковић и Д. Средојевић (ур.), *Теме језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију: Зборник у част Љиљани Суботић* (667–686). Филозофски факултет.
- Zvekić-Dušanović, D. = Звекић-Душановић, Д. (2020). Концепција новог програма за предмет Српски као нематерњи језик. У В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси IV* (173–183). Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Zvekić-Dušanović, D. i Redli, J. (2021). Srpski kao nematernalni jezik u Republici Srbiji: U težnji ka aditivnom bilingvizmu. *Metodički vidici*, 12, 31–50.

Prilog

Frazeologizmi					
R.	poredbeni	s obaveznom pridevskom/priloškom komponentom	s imenicom kao ključnom komponentom	s glagolom kao ključnom komponentom	Σ
1.	– beo (1) kao mleko (1) – crven (1) kao jabuka (1) – jesti (1) kao ptica (1) – spavati (1) kao drvo (1) – velik (1) kao kuća (1)	– crni (1) dan (1) – crno (1) ili belo (1) – mala (1) riba (1) – velika (1) riba (1) – veliki (1) dan (1) – veliki (1) dani (1) – veliko (1) i malo (1)	– dan (1) i noć (1)		13
2.	– gladan (2) kao pas (1) – govoriti (2) kao stara (1) baba (1) – jak (2) kao konj (2) – voleti (2) nekoga (2) kao brata (1) – voleti (2) nekoga (2) kao oči (2) u (2) glavi (2) – voleti se (2) kao pas (1) i mačka (1) – zdrav (2) kao jabuka (1) – zdrav (2) kao riba (1)	– crno (1) na (2) belo (1) – i gladan (2) i žedan (2) – mladi (2) dani (1) – na (2) brzu (2) ruku (2) – na (2) lepe (1) oči (2)	– baba (1) Marta (2) – noć (1) je pojela (1) nekoga/nešto (2) – oči u (2) oči (2) – u (2) četiri oka (2)	– govoriti (2) na (2) sva usta (2) – govoriti (2) na (2) pola usta (2) – sedeti (1) na (1) ušima (2) – sedi (1) drvo (1) na (2) drvo – spavati (1) na (2) jedno uvo (2) – spavati (1) na (2) oba uveta (2) – spavati (1) na (2) pola uveta (2)	24
3.	– crven (1) kao paprika (3) – čist (3) kao sunce (1) – kiseo (3) kao limun (3) – ići (2) nešto (2) kao šećer (3) – ljut (2) kao paprika (3) – raditi (3) kao konj (2) – sladak (2) kao med (3) – sladak (2) kao šećer (3) – živeti (3) kao brat (1) i sestra (1) – živeti (3) kao pas (1) i mačka (1) – žut (1) kao limun (3)	– jaka (2) tačka (3) – jedno vreme (3) – kiselo (3) grožđe (3) – stara (1) vremena (3) – u (2) prvo vreme (3) – veliko (1) dete (3)	– med (3) i mleko (1) – ruku (2) na (2) srce (3) – usta (2) ima (3), jezik (2) nema	– dobiti (3) nešto (2) na (1) tanjiru (2) – dobiti (3) na (1) vremenu (3) – dobiti (3) noge (2) – duva (3) drugi vetar (3) – duvati (3) na (2) hladno (3) – gledati (1) u (2) oblake (3) – gledati (1) u (2) pasulj (3) – govoriti (2) u (2) vetar (3) – imati (3) veliko (1) srce (3) – imati (3) čiste (3) prste (2) – imati (3) čiste (3) ruke (2) – imati (3) dug (3) jezik (3) – imati (3) duge (3) prste (2)	62

				– imati (3) hladnu (3) glavu (2) – imati (3) nekog (2) na (1) zubu (2) – imati (3) nekoga (2) na (1) vratu (3) – imati (3) tanke (3) uši (2) – imati (3) velika (1) usta (2), – imati (3) veliko (1) srce (3) – imati (3) zube (2) – imati (3) čiste (3) ruke (2) – imati (3) gaće (3) – imati (3) hladnu (3) glavu (1) – ići (2) kako vetar (3) duva (3) – ko zna (3) šta nosi (3) dan (1) a šta noć (1) – ne zna se (3) ni gde je ni šta je – ne zna se (3) šta nosi (3) dan (1) a šta noć (1) – nemati (4) tri čiste (3) – nositi (3) glavu (2) u torbi (1) – nositi (3) stomak (2) – pasti (3) u (2) oči (2) – pasti (3) na (2) nos (2) – pasti (3) u (2) krevet (1) – pasti (3) u (2) vodu (1) – prati (3) ruke (2) – raditi (3) na (2) crno (1) – sabirati kruške (3) i jabuke (1) – znati (3) nekoga/nešto (2) u (2) prste (2) – znati (3) nešto (2) kao vodu (1) – živeti (3) na (1) belom (1) hlebu (1) – živeti (3) na (1) visokoj (2) nozi (2) – živeti (3) u (1) oblacima (3)	
4.	– ići (2) kao kornjača (4) – mršav (4) kao pas (1) – spor (2) kao kornjača (4) – živeti (3) kao kornjača (4)	– crveni (1) petao (4) – daleko (4) nekome (4) lepa (1) kuća (1) – magareće (4) uši (2) – u (2) dve reči (4) – u (2) jednu reč (4)	– glava (2) je nekome (4) u (1) torbi (1) – i guske (4) znaju (3) – ni broja se ne zna (3) nečemu (4) – pamet (4) u (2) glavu (2)	– boli (4) me (2) uvo (2) – dobiti (3) reč (4) – gledati (1) nekome (4) u (2) usta (2) – govoriti (2) na (2) nečiju (4) adresu (2) – govoriti (2) nekome (4) u (2) oči (2) – ide (2) nekome (4) voda (1) na (2) usta (2)	31

		– u naše(4) vreme (3)		– ne ide (2) mi (4) u (2) glavu (2) – ne ide ta čizma (4) na (2) tu nogu (4) – nemam (3) reči (4) – nositi (3) drva (1) u (2) šumu (4) – pasti (3) u (2) nečiju (4) mrežu (4) – pasti (3) u (2) prašinu (4) – piše (1) nekome (4) na (2) čelu (2) – prati (3) nekome (4) gaće (3) – prati (3) uši (2) nekome (4) – skidati (3) kapu (2) nekome (4) – to zna (3) i moja (4) baba (1)	
5.	– biti (5) čist (3) kao bombona (4) – biti (5) kao drugi čovek (5) – biti (5) kao otvorena (2) knjiga (1) – biti (5) kao šećer (3) – dobar (5) kao dobar (5) dan (1) – jak (2) kao zemlja (5) – osećati se (5) kao drugi čovek (5) – osećati se (5) kao riba (1) u (1) vodi (1)	– biti (5) brz (2) na (1) jeziku (3) – biti (5) jak (2) na (1) zubu (2) – biti (5) na (1) nečijoj (4) strani (5) – biti (5) nekome (4) desna (4) ruka (2) – biti (5) sladak (2) na (2) jeziku (3) – gledati (1) belo (1) ²⁶ – mali (1) čovek (5) – ne biti (5) čist – sve je crna (1) zemlja (5) – veliki (1) čovek (5) – visok (2) datum (5)	– biti (5) dete (3) – biti (5) na (1) konju (2) – biti (5) na (1) velikoj (1) mucu (5) – biti (5) nekome (4) na (1) jeziku (3) – biti (5) nekome (4) na (1) srcu (3) – biti (5) nekome (4) na (1) vratu (3) – biti (5) samo na (1) rečima (4) neko/nešto – biti (5) u (1) oblacima (3) – čovek (5) i po – čovek na (2) čoveka (5) – na (2) sve strane (5) – prašina (4) pada (5) na (2) nešto (2) – u zubima (2) bi mogao (5) nekoga (2) nositi (3)	– brojati (5) dane (1) – dati (5) nekome (4) nešto (2) na (1) tanjiru (2) – dati (5) nekome (4) nešto (2) u (2) ruke (2) – dati (5) nekome (4) nogu (2) – dati (5) reč (4) – gledati (1) nekoga/nešto(2) ispod (5) oka (2) – govoriti (2) kao čovek (5) čoveku (5) – imati (3) muke (5) – kupiti (5) nešto (2) ispod (5) ruke (2) – kupiti (5) vreme (3) – ma nemoj mi reći (5) – ne zna se (3) ni ko pije (1) ni ko plaća (5) – otvoriti (5) dobro (5) uši (2) – otvoriti (5) nekome (4) oči (2) – otvoriti (5) nekome (4) usta (2) – otvoriti (5) nekome (4) vrata (1) – otvoriti (5) usta (2) – otvoriti (5) nekome/nečemu (4) vrata (1) – pasti (5) u (2) krevet (1) – pasti (5) u (2) prašinu (4) – reći (5) nekome (4) na/u (2) uvo (2) – reći (5) nekome (4) nešto (2) u (2) oči (2)	66

²⁶ Ovdje je leksema *belo* ima priloško značenje. Tvorba priloga od prideva uči se u 5. razredu.

				– reći (5) u (2) vetar (3) – rekla-kazala – slomiti (5) nekome (4) srce (3) – slušati (5) na (2) jedno uvo (2) – slušati (5) na (2) pola uveta (2) – stajati (1) na (1) zemlji (5) – stajati (1) nekome/nečemu (4) na (1) putu (5) – šta košta (5) da košta – zatvoriti (5) nekome (4) usta (2) – zatvoriti (5) nekome (4) vrata (1) – zatvoriti (5) nekome (4) vrata (1) ispred (5) nosa (2) – znati (3) koliko je sati (5)	
6.	– biti (5) kao ptica (1) na (1) grani (6) – čuvati (6) nekoga (2) kao oči (2) u (1) glavi (2) – gledati (1) kao tele (6) u (2) šarena (3) vrata (1) – kao mačka (1) repom (6) – kiseo (3) kao sirće (6) – lak (2) kao pero (6) – osećati se (5) kao ptica (1) na grani (6) – živeti (3) kao ptica (1) na (1) grani (6)	– biti (5) jak (2) na (1) peru (6) – biti (5) lak (2) na peru (6) – biti (5) s (6) nekim (6) na (1) ravnoj (6) nozi (2) – gorka (6) čaša (2) – niko nekome (4) nije ravan (6) – od (6) duga (3) vremena (3) – od (6) malih (1) nogu (2) – od (6) prvih petlova (4) – punim (6) srcem (3) – puno (6) je nekome (4) srce (3) – u (2) najbolju (6)²⁷ ruku (2) – u (2) najmanju (6) ruku (2) – veseli (6) brat (1)	– čovek (5) od (6) drveta (1) – čovek (5) od (6) knjige (5) – čovek (5) od (6) oka (2) – čovek (5) od (6) reči (4) – čovek (5) od (6) tri knjige (5) – čovek (5) od (6) pera (6) – i rukama (2) i nogama (2) – košulja (4) je bliža (4) od (6) kaputa (6) – minut (5) do (6) dvanaest – nisi od (6) šećera (3) – od (6) jutra (1) do (6) sutra (3) – od (6) reči (6) do (6) reči (4) – od (6) vremena (3) do (6) vremena (3)	– baciti (6) kašiku (6) – baciti (6) nekoga (2) na (2) muke (5) – baciti (6) nešto (2) na (2) papir (5) – baciti (6) nešto (2) u (2) kljun (6) – baciti (6) oko (2) na (2) nekoga/nešto (2) – baciti nešto (2) u (2) usta (2) – baciti (6) nekome (4) prašinu (4) u (2) oči (2) – dati (5) nekome/nečemu (4) krila (6) – dati (5) sve (6) od sebe – dobiti (3) krila (6) – gledaj (1) od (6) čega živiš (3) – govoriti (2) sebi (4) u (4) bradu (6) – govoriti (2) u (2) brkove/brke (6) – gubiti (6) dane (1) – gubiti (6) gaće (3) – gubiti (6) glavu (2) – gubiti (6) vreme (3) – ići (2) nekome (4) od (6) ruke (2) – ići (2) od (6) kuće do (6) kuće (1) – ići (2) od (6) ruke (2) do (2) ruke (2)	74

²⁷ Ako se gleda po formi – superlativ ide u 6. razred. Ako se gleda osnovni oblik – pridev dobar je u 5. razredu, a mali u 1. razredu.

				– ići (2) od (6) usta (2) do (6) usta (2) – ići (2) od (6) vrata (1) do (6) vrata (1) – ići (2) s (6) vremenom (3) – imati (3) pune (6) gaće (3) – imati (3) usta (2) od (6) uвета do (6) uвета (2) – jesti (1) gorak (6) hleb (1) – jesti (1) s (6) nekim (6) so (6) i hleb (1) – leži (6) koliko je dug (3) i širok (6) – pasti (3) na (2) niske (2) grane (6) – pevati (1) istu (6) pesmu (2) – platiti (5) glavom (1) – pomagati (5) nekome (4) i rukama (2) i nogama (2) – s (6) kokoškama (2) ići (2) spavati (1) – skočiti (6) nekome (4) u (2) usta (2) – skočiti (6) sam sebi (4) u (2) usta (2) – skupo (6) platiti (5) – slušati (5) jednim uvetom (2) – stajati (1) na (1) visokim (2) granama (6) – stati (1) nekome/nečemu (4) na (2) rep (6) – ustati (6) na (2) levu (4) nogu (2) – vratiti (6) film (2)	
7.	– čisto (3) kao u (1) crkvi (7) – govoriti (2) kao iz (7) knjige (1) – hladan (3) kao led (7) – ići (2) kao guska (4) u (1) magli (7) – mekan (6) kao pamuk (7) – magla (7) kao sir (2) – osećati se (5) kao riba (1) na (1) suvom (7)	– biti (5) u (1) nečijoj (4) koži (7) – biti zaljubljen (7) do (6) ušiju (2) – iz (7) druge/treće ruke (2) – iz (7) prve ruke (2) – lakše (5) se diše (7) – masna (7) šala (7) – na (1) prvom mestu (7)	– biti (5) na (1) ledu (7) – biti (5) u (1) vazduhu (7) – nešto je na (1) mestu (7) – sa (7) svih strana (5) – šalu (7) na (2) stranu (5) – tačno (7) u (2) minut (5) – zima (3) je nekome (4) oko (7) srca (3)	– baciti se (6) nekome (4) oko (7) vrata (3) – (ne) birati (7) reči (4) – da te (2) moje oči (2) ne vide (7) – ići (2) iz (7) ruke u (2) ruku (2) – ići (2) s (7) noge na (2) nogu (2) – igrati (1) kako drugi svira (7) – imati (3) debelu (3) kožu (7) – imati suvo (7) grlo (4) – misliti (7) stomakom (2) – ne birati (7) reči (4) – ne hteti (5) s nekim (6) ni u (2) crkvi (7) – ne može (5) biti (5) o (7) tome (7) reči (5) – ne skidati (3) oči (2) s nekoga (7)	58

				– ne videti (7) belu (1) mačku (1) – ne videti (7) dalje (4) od nosa (2) – ne videti (7) šumu (4) od (6) drveća/stabala (6) – nije pao (3) s (7) kruške (3) – nisu nekome (4) sve duge (7) na mestu (7) – leteti (6) u (2) vazduh (7) – pasti (3) s (7) nogu (2) – pasti (5) s (7) konja (2) na (2) magarca (4) – pojeo bi (1) i masno (7) ćebe (5) – prodavati (5) maglu (7) – skinuti (3) s (7) vrata (3) – skinuti se (3) nekome (4) s (7) vrata (3) – stajati (1) u (1) mestu (7) – staviti (7) nešto (2) na (2) stranu (5) – staviti (7) glavu (2) u (2) torbu (1) – staviti (7) prst (2) na (2) čelo (2) – staviti (7) tačku (3) na (1) nešto (2) – šaliti se (7) glavom (2) – videti (7) sve crno (1) – zaljubiti se (7) do (6) ušiju (2) – znam (3) ga (2) kako diše (7) – živeti (3) iz (7) dana (1) u (2) dan (1) – živeti (3) na (1) suvom (7) hlebu (1) – živeti (3) od (6) vazduha (7)	
8.	– čist (3) kao zlato (8) – slobodan (8) kao ptica (1) na (1) grani (6) – tvrdoglav (8) kao magarac (4)	– biti (5) na (2) svoju (8) ruku (3) – biti (5) u (1) svom (8) filmu (2) – sve u (2) svoje (8) vreme (3)	– čovek (5) na (1) svom (8) mestu (7) – dete (3) svog (8) vremena (3) – dok nekoga (2) sunce (1) greje (8) – zlato (8) od (6) čoveka (5)	– baciti (6) karte (8) – čuti (5) na (2) svoje (8) uši (2) – čuti (5) svojim (8) ušima (2) – dati (5) nekome (4) slobodne (8) ruke (2) – dobiti (3) svoje (8) – gledati (1) u (2) karte (8) – imati (3) zlatne (8) ruke (2) – imati (3) zlatno (8) srce (3) – misliti (7) svojom (8) glavom (2) – početi (8) od (6) nule (2) – postati (8) drugi čovek (5)	28

				– prljati (8) ruke (2) – stati (1) na (2) svoje (8) noge (2) – staviti (7) karte (8) na (2) sto (1) – staviti (7) sve na (2) jednu kartu (8) – upisati (8) zlatnim (8) slovima (2) – završiti (8) u (1) košu (4) – znati (3) nekoga (2) kao svojih (8) pet prstiju (2)	
Σ	54	58	49	195	356

Tabela 1: Frazeologizmi na osnovu preporučene leksike i gramatičkih formi datih u *Programu*

Frazeologizmi					
R.	poredbeni	s obaveznom pridevskom/priloškom komponentom	s imenicom kao ključnom komponentom	s glagolom kao ključnom komponentom	Σ
1.	– kao da tri dana (1) nije jeo (1)				1
2.	– govori (2) kao da čita (1) – ići (2) kao po vodi (1) – ići (2) kao po jajima (2)	– pod stare (1) dane (1)	– zub (2) za zub (2)	– govoriti (2) kroz nečija usta (2)	7
3.		– za neko vreme (3) – za sva vremena (3)	– jezik (3) za zube (2)	– gledati (1) kroz crne (1) naočare (3) – imati (3) oko (2) za nešto – ne znati (3) za odmor (3) – nema (3) ni za jedan zub (2) – živeti (3) dan po dan (1)	8
4.				– duvati (3) nekome (4) za vrat (3) – gledati (1) nekome (4) kroz prste (2) – raditi (3) nekome (4) uz nos (2) – stati (1) nekome (4) za vrat (3)	4
5.		– biti (5) rođen (3) za nešto	– ne biti (5) za knjigu (1) – nije o glavu (2)		3

6.			– biti (5) pred vratima (1) – biti (5) nekome (4) nad glavom (2)	– baciti (6) kroz prozor (1) – nositi (3) dete (3) pod srcem (3) – plivati (6) niz vodu (1) – plivati (6) uz vodu (1) – sedeti (1) nekome (4) za vratom (3) – skinuti (3) kapu (2) pred nekim (6) – stajati (1) pred vratima (1) – stati (1) nekome (4) nogom (2) za vrat (3) – trčati (1) za svakom suknjom (1) – biti (5) svinja (6) prema nekome (4) – zatvoriti (5) nekome (4) vrata (1) pred nosom (2) – zatvoriti (5) oči (2) pred nečim (6) – živeti (3) pod nečijom papučom (2)	13
7.	– ima (3) nečega kao hladne (3) vode (1) – trčati (1) kao bez glave (2)	– biti (5) čista (3) čela (2) – biti (5) čistih (3) prstiju (2) – biti (5) čistih (3) ruku (2) – biti (5) debele (3) kože (7) – biti (5) duga (3) jezika (3) – biti (5) nekome (4) pri ruci (3) – biti (5) široke (6) ruke (2) – biti (5) srećne (1) ruke (2) – biti (5) tankih ušiju (2) – čovek (5) kratke (3) pameti (4) – jednog lepog (1) dana (1) – laka (2) srca (3) – otvorena (2) srca (3) – po belome (1) danu (1) – teška (2) srca (3) – u po bela (1) dana (1) – usred bela (1) dana (1) – za čije babe (1) brašno (7)	– bez pitanja (7) – bez po muke (5) – bez reči (4) – biti (5) bez glave (2) i repa (6) – biti (5) bez glave (2) – biti (5) bez srca (3) – biti (5) na (1) čelu (2) nečega – biti (5) na (1) repu (6) nečega – dok je sunca (1) i meseca (1) – mesto (7) pod suncem (1) – pitanje (7) je vremena (3) – preko srca (3) – dete (3) ljubavi (7)	– dobiti (3) po nosu (2) – dobiti (3) po prstima (2) – gledati (1) otvorenih (2) usta (2) – imati (3) soli (6) u)1) glavi (2) – koštati (5) nekoga (2) glave (2) – ne videti (7) bela (1) dana (2) – ne znati (3) za šalu (7) – nemati (3) ni glave (2) ni repa (6) – raditi (3) nešto (2) nekome (4) za ljubav (7) – raditi (3) nešto (2) za ljubav (7) nečega (7) – raditi (3) nešto (2) za nečiju (4) ljubav (7) – slušati (5) otvorenih (2) usta (2) – stati (1) na (2) čelo (2) nečega – staviti (7) nekome (4) nešto (2) pod nos (2) – staviti (7) nekome (4) soli (6) na (2) rep (6) – staviti (7) pod pero (6) – trčati (1) za modom (7) – znati (3) kako je nekome (4) pri srcu (3)	51

8.		– biti (5) tvrde (8) glave (2)		– cediti (8) kroz zube (2) – ići (2) protiv struje (8) – igrati (1) otvorenih (5) karata (8)	4
Σ	6	23	19	44	92

Tabela 2: Frazeologizmi s gramatičkim formama koje nisu date u *Programu*